

Äidinkieli ja kielioppi

ROBERT JAHN *Sprachlehre im Unterricht der Muttersprache*. Pädagogischer Verlag Schwann. Düsseldorf 1950. 80 sivua.

Robert Jahn on luopunut opetustyöstä jo v. 1933, ja sen vuoksi on mahdollista, että se käsitys, joka hänellä on Saksan koulujen äidinkielen kieliopin opetuksesta, ei tee aivan täyttä oikeutta nykyisille olosuhteille. Mutta kun koulualalla uudistukset tunnetusti tapahtuvat hitaasti, lienee tuskin liioittelua, kun Jahn sanoo, että vallitsevana on yhä »paloitteleva kielianatomia» (*sezierende Sprachanatomie*). Tästä hän antaa ankan hylkäystuomion, jonka hän perustaa opetuskokemukseensa ja elämänikäiseen asian ajattelemiseen. »On mahdotonta», hän sanoo, »että äidinkielessä kieliopin tavoitteena olisi muoto- ja lauseopin mekanismin oppiminen niin kuin vieraassa, vasta opittavassa kielessä.» Hänen yllä mainitun kirjansa tarkoituksena on vaikuttaa siihen, että koko kieliopin opetuksen perusta joutuisi tarkistettavaksi. Sekä opettajilla että oppilailla on tunne, että tämä opetus on tyhjen olkien puimista, silpun ja akanoiden syöttämistä. Tämä tunne on täysin aiheellinen, kun nuoria ihmisiä, jotka ovat puhuneet äidinkieltään vuosikausia, vaaditaan latelemaan deklinaatio- ja konjugaatioparadigmoja, niin kuin he olisivat joitakin saksaa opettelevia botokudeja, ja käyttämään perin tarpeettomia loogillisia käsitteiden erotteluja, kuten finaalin, konsekutiivinen ja konsessiivinen asioista, jotka heille ovat ilman muuta selviä. Opettajilla ei ole kykyä vapaasti hallita ja elävöittää sitä haurasta ainesta, jota heidän on käsiteltävä. Jahnin mielestä syy on myös siinä kuollessa tavassa,

jolla yliopistot tarjoavat opiskelijoille asianomaista germanistiikan alaa. Kieliopin opetuksen pitäisi antaa enemmän taitoa kuin tietoa, ohjata teemmään huomioita kielen elämän pohjalta. Irralliset sanat eivät saa olla tarkastelun kohteina, sillä ne eivät avaa porttia äidinkieleen, ne saavat elämän vasta toistensa yhteydessä lauseissa. Kielen salaperäisen mahdin käsittämiseen johtaa selkeä, solidi, asiallinen kieliseikkojen huomiointi, »tekstin» tarkastelu, kuten filologit mielellään sanovat. Miten tämä käytännössä tapahtuu, siitä teos ei paljoa anna osviittoja. Tekijä pohtii enemmän eräitä yleiskieliopin ongelmia (sivumennen esiintyy pieni suomen kielitäkin koskeva tieto: partitiivin käyttö subjektin sijana). Periaatteidensa sovellutusta hän on kuitenkin esittänyt jo 1930 ilmestyneessä äidinkielen opetuksen metodikassa (Johannes M. Fischer, Felix Arends, Robert Jahn ja Wilhelm Leggewie: *Methodik des Deutschunterrichts*), ja hän viittaa tekeillä olevaan uuteen kielioppiin. Siitä onkin jo ilmestynyt ala- ja keskiasteiden osat, toisena tekijänä Felix Arends. (Tämä kielioppi, »Der deutsche Sprachspiegel», esitellään Virittäjässä myöhemmin.)

Tekijä on sitä mieltä, että kaikki kieliopillisen tiedon aines on valittava äidinkielen opetuksen omia tarpeita silmällä pitäen. Kansakoulussa ei voitane osoittaa vielä neljännelläkään luokalla tarvittavan kieliopin alkeita. Oppikoulun ensimmäinen luokka ei kaipaa sellaista pohjaa. Jos sitä halutaan, riittää lauseen subjektiosan ja predikaattiosan tarkastelu. Kieliopin asioiden liian aikaista esille ottamista Jahn pitää suurena epäkohtana. Olisi lopulta-kin aika, hän huomauttaa, tarkoin selvittää, minkä verran kielioppia on aihetta opettaa oppikoulun ala-asteilla. Tärkeintä on, ettei lasten harrastusta kuoleta pakottamalla heitä viisastelemaan asioista, joista he ovat selvillä äidinkielen taitonsa perusteella. On varottava, ettei käy niin, kuin Mefistofeles sanoo meneteltävän Collegium logicumissa:

»Nyt kurssina on monet päivät, kuut,
mikä ennen sujui solkenaan
kuin syönti ja juonti, nyt tarvitaan
siin' yks, kaks, kolme ja mutkat muut.»

Koko sitä käsitystä, mikä Robert Jahnilla on hylättäväksi tuomitsemaan kieliopin opetustavasta, sopisi hyvin luonnehtimaan toinen Goethen »Faustin» kohta:

»Elonilmion tutkija, kuvaaja jonkin,
siit' ensi työks elon ajaa ulos;
osat häll' on kourassa, siinä tulos,
vain henki, ne liittävä, poissa onkin!»

Jahn ei ole mikään yksinäinen huutavan ääni korvessa. Sellaista »Neuroorientierungia», jota hän kirjassaan vaatii, pitävät alan metodikot nykyään yleensä välttämättömänä. Enemmän tai vähemmän kumouksellisesti entisistä eroavia äidinkielen kielioppeja on myös ilmestynyt, paitsi Saksassa, ainakin anglosaksisissa maissa, Ranskassa ja Ruotsissa. Ne ovat hyvin mielenkiinnintoisia, suorastaan hauskoja kirjoja, verrattuina esim. meikäläisiin kielioppeihin.

E. A. S.